

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Навчально-науковий інститут права
Кафедра міжнародного права та права Європейського Союзу

Затверджено
Науково-методичною радою
Університету,
протокол від 29. 11 2025 р. № 4
Голова НМР _____

 Іван ШЕМЕЛИНЕЦЬ

**ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ**

**з навчальних дисциплін «Теорія і практика сучасного міжнародного права»,
«Теорія і практика сучасного міжнародного приватного права»,
«Міжнародно-правові засади правозахисної діяльності»
підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
денної та заочної форм навчання
галузь знань 29 «Міжнародні відносини»
спеціальність 293 «Міжнародне право»
освітня програма «Міжнародне право»**

Ірпінь - 2025

ЗМІСТ

1. ВСТУП.....	4
2. ЗМІСТ ПРОГРАМИ	
«Теорія і практика сучасного міжнародного права».....	6
Перелік питань до атестаційного екзамену з курсу «Теорія і практика сучасного міжнародного права».....	10
«Теорія і практика сучасного міжнародного приватного права».....	13
Перелік питань до атестаційного екзамену з курсу «Теорія і практика сучасного міжнародного приватного права».....	14
«Міжнародно-правові засади правозахисної діяльності».....	16
Перелік питань до атестаційного екзамену курсу «Міжнародно-правові засади правозахисної діяльності».....	17
3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ НА ЕКЗАМЕНІ	19
4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	21

ВСТУП

Атестаційний екзамен є складовою частиною завершального етапу підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальністю 293 «Міжнародне право». Атестаційний екзамен повинен визначати рівень засвоєння здобувачами матеріалів зазначених базових дисциплін, уміння самостійно аналізувати складні явища й процеси в Україні та світі, активно використовувати набуті знання у своїй професійній і суспільній діяльності. Метою атестаційного екзамену є контроль та оцінка рівня фахових знань, набутих здобувачем, що означає перевірку знань методологічних і теоретичних принципів, аспектів і положень освітніх компонентів, а також уміння їх використовувати в практичній діяльності. Особливу увагу приділено виявленню знань і вмінь здобувача аналізувати сучасні тенденції у світовій спільноті.

Під час складання атестаційного екзамену здобувачі мають продемонструвати результати навчання:

РН 1. Виявляти, аналізувати та пропонувати шляхи вирішення різноаспектних проблем міжнародно-правового та національно-правового змісту.

РН 2. Продувати нові ідеї для розв'язання практичних завдань зі сфери професійної юридичної діяльності.

РН 3. Вільно спілкуватися державною та іноземними мовами усно і письмово для обговорення питань професійної діяльності, результатів досліджень та інновацій, пошуку та аналізу відповідної інформації.

РН 4. Розуміти міжнародно-правову ситуацію, прогнозувати її розвиток, фахово і критично оцінювати події та явища зі сфери міжнародних відносин та світової політики, використовуючи юридичний інструментарій.

РН 5. Здійснювати юридичне представництво клієнта в міжнародних судових органах, національних судах, міжнародних комерційних арбітражах, інших міжнародних організацій, органах державної влади та місцевого самоврядування.

РН 6. Захищати інтереси держави у національних судах, міжнародних комерційних арбітражах, міжнародних судах та організаціях, зокрема інтеграційних, на міжнародних конференціях.

РН 7. Ухвалювати обґрунтовані рішення, у тому числі за умов невизначеності, генерувати та оцінювати альтернативи, усвідомлювати наслідки цих рішень для різних суб'єктів національного і міжнародного права.

РН 8. Готувати проєкти міжнародних договорів та актів національного законодавства, надавати пропозиції з усунення колізій між нормами міжнародного права, а також приведення норм національного права у відповідність до норм міжнародного права.

РН 9. Імплементувати норми міжнародних договорів, актів міжнародних міжурядових організацій, рішень міжнародних судів у національний правопорядок.

РН 10. Надавати юридичний супровід процесам адаптації різних галузей законодавства України до права Європейського Союзу.

РН 11. Організовувати та вести переговори, забезпечувати ефективну комунікацію з фахівцями на національному і міжнародному рівнях.

РН 12. Мати лідерські навички, вміти адаптуватись до нових викликів та загроз в сфері міжнародного й національного права, брати відповідальність за ухвалені рішення.

РН 13. Розробляти та реалізовувати інноваційні та дослідницькі проєкти у сфері міжнародного права з урахуванням правових, соціальних, економічних та етичних аспектів.

РН 14. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументи до фахівців і нефахівців.

РН15. Брати участь у розробці та виконанні наукових проектів, у тому числі міжнародних, оцінювати необхідні ресурси та можливі ризики.

РН 16. Оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, аналізувати її та використовувати для проведення наукових досліджень та професійної діяльності у сфері міжнародного права.

РН 17. Організовувати роботу колективу, забезпечувати професійний розвиток його членів та досягнення поставлених цілей.

Питання, винесені на атестаційний екзамен, охоплюють матеріал фахової підготовки і відповідають вимогам освітньо-професійної програми «Міжнародне право», яка зорієнтована на підготовку магістрів міжнародного права з високим рівнем компетентності - фахівців здатних захищати інтереси фізичних та юридичних осіб, а також держави у національних та міжнародних судах та імплементувати рішення міжнародних органів у національне законодавство.

Проведення атестаційного екзамену може здійснюватися також і у дистанційній формі на платформі Moodle.

«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА»

Тема 1. Становлення, поняття та особливості міжнародного права

Походження терміну «міжнародне право». Визначення поняття «міжнародне публічне право». Міжнародне право в період стародавнього світу, Середньовіччя. Класичне та сучасне міжнародне право.

Глобальні проблеми сучасності і міжнародне право. Проблема забезпечення миру і безпеки. Інтернаціоналізація і зростання взаємозалежності держав світу. Загальнолюдські цінності і міжнародне право.

Зовнішні фактори впливу на міжнародне право. Економічні відносини та міжнародне право. Взаємодія зовнішньої політики і міжнародного права. Ідеологія і міжнародне право. Навколишнє середовище, демографічні та інші фактори впливу на міжнародне право.

Характерні риси міжнародного права. Структура міжнародного права. Функції міжнародного права. Природа юридично обов'язкової сили міжнародного права. Особливості виконання норм міжнародного права. Система міжнародно-правової відповідальності за порушення норм міжнародного права.

Поняття системи міжнародного права. Система міжнародного права і система міжнародних відносин. Загальна характеристика структури міжнародного права. Поняття галузі міжнародного права та її структура. Поняття і структура інституту міжнародного права.

Тема 2. Джерела, принципи та норми міжнародного права

Поняття принципів міжнародного права. Система принципів сучасного міжнародного права. Принцип як імперативний регулятор міжнародних відносин.

Принципи сучасного міжнародного права: поняття та історична обумовленість. Класифікація принципів міжнародного права. Кодифікація принципів: Статут ООН, Декларація про принципи міжнародного права, які стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 р.. Заключний акт Ради з питань безпеки і співробітництва в Європі 1975 р.

Поняття і характеристика норм міжнародного права. Класифікація норм міжнародного права. Ієрархія норм у міжнародному праві. Імперативні і диспозитивні норми. Норми юридичні і фактичні. Структура норм міжнародного права. Міжнародно-правові звичаєві та договірні норми.

Поняття і зміст джерел міжнародного права. Форми правотворчої діяльності в міжнародному праві. Метод створення юридичних норм: Види джерел міжнародного права. Вимоги до джерел міжнародного права. Вплив національного законодавства і рішень національних судових установ на формування міжнародно-правових норм. Міжнародні судові рішення та їх значення для формування норм міжнародного права.

Наукова доктрина, як джерело міжнародного права.

Тема 3. Суб'єкти міжнародного права

Поняття міжнародної правосуб'єктності. Виникнення суб'єктів міжнародного права. Види міжнародної правосуб'єктності і класифікація суб'єктів міжнародного

Особливості міжнародної правосуб'єктності держави. Основні права та обов'язки держави в системі міжнародно-правового регулювання. Міжнародна правосуб'єктність складних держав. Постійно нейтральні держави і їх міжнародна правосуб'єктність.

Визнання держав у сучасному міжнародному праві. Юридична природа і види міжнародно-правового визнання. Форми і засоби визнання. Визнання уряду: критерії, форми, засоби. Визнання організації опору і національно-визвольного руху.

Питання правонаступництва держав. Теорії правонаступництва. Права та обов'язки держав у галузі правонаступництва. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів 1978 р. і Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і державних боргів 1978 р.

Тема 4. Територія у міжнародному праві

Поняття та види території згідно з міжнародним правом: державна, з міжнародним режимом, із змішаним режимом.

Правові основи і засоби формування і зміни державної території. Історія питання. Первинні і вторинні позадоговірні засоби формування і зміни державної території в міжнародному праві до другої світової війни.

Дебеляція. Окулярна окупація. Символічна окупація. Ефективна окупація. Інші засоби зміни території, які практикувались в минулому: (купівля-продаж території, застава, надання в дарунок, як придане при династичних шлюбах тощо.) Природне прирощування території держави (акреція) чи нарощення її частини.

Територія з особливим правовим режимом. Нейтралізовані та демілітаризовані території. Без'ядерні зони: політичні і правові аспекти. Договори про заборону ядерної зброї в Латинській Америці (Договір Тлателолко) 1967 р., південній частині Тихого океану (Договір Раротонга) 1985 р., Договори про зону, вільну від ядерної зброї, в Південно-Східній Азії 1995 р. та Африці 1996 р.

Тема 5. Територія у міжнародному праві (морські території)

Класифікація морських просторів. Загальні положення про режим морських просторів і правовий статус морських суден. Множинність правових режимів морських просторів. Національне законодавство і морське право. Національність суден і пов'язані з цим правові наслідки. Імунітет державних морських суден. Правовий статус військових кораблів та їх екіпажів.

Кодифікація і прогресивний розвиток міжнародного морського права. Перша (1958 р.), друга (1960 р.) і третя (1970-1982 рр.) конференції ООН з морського права. Женевські конвенції з морського права 1958 р. Конвенція ООН з морського права 1982 р.

Міжнародний інституційний механізм у галузі мореплавства й експлуатації ресурсів морських просторів Світового океану (дна морів і океанів, його надр за межами національної юрисдикції).

Правовий режим Арктики. Арктичні держави. Полярні сектори: міжнародно-правова та національно-правова регламентація діяльності держав в арктичних районах. Кордони секторів. Правовий режим Антарктики. Кордони району. Історія відкриття Антарктиди та питання територіальних домагань держав на окремі райони цього материка і прилеглі до нього острови. Вашингтонський договір про Антарктику від 1

Тема 6. Населення і міжнародне право

Сучасні концепції про становище фізичної особи в міжнародному праві. Статус особи і міжнародна правосуб'єктність. Засоби набування громадянства. Подвійне громадянство і правові засоби його позбавлення. Втрата громадянства та проблема апатридів. Регламентація громадянства в законодавстві України.

Правове становище іноземних громадян. Правовий статус іноземців в Україні. Право притулку: поняття й історія. Юридичні основи права притулку. Територіальний і дипломатичний притулки.

Правовий статус біженців і переміщених осіб. Внутрішньо переміщені особи в Україні.

Тема 7. Міжнародне право прав людини

Поняття і зміст прав людини. Діяльність України по забезпеченню прав людини. Декларація про державний суверенітет України.

Співробітництво держав у сприянні і розвитку поваги до прав людини. Статут ООН, мирні договори та угоди про опіку після Другої світової війни про права людини. Загальна декларація прав людини 1948 р. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р.

Міжнародний механізм у галузі прав людини. Генеральна Асамблея ООН та допоміжні органи.

Процедури, які застосовуються при розробці норм, у галузі прав людини. Декларації та рекомендації. Конвенції і протоколи. Методи, які використовуються при підготовці документів. Прийняття конвенцій про права людини. Застереження до таких конвенцій.

Процедури, які застосовуються для забезпечення користування правами людини. Огляд доповідей про стан дотримання прав людини.

Процедури, які використовуються для заохочення поваги до прав людини. Консультативні послуги в галузі прав людини.

Тема 8. Право міжнародних договорів

Поняття права міжнародних договорів. Кодифікація і прогресивний розвиток права міжнародних договорів.

Міжнародний договір і внутрішньодержавний закон: питання доктрини та практики співвідношення.

Сторони в міжнародній угоді. Право на участь, в міжнародних договорах. Органи, які уповноважені представляти державу чи міжнародну організацію при укладенні договору.

Чинність і нечинність договору. Предмет договору. Правомірність договору. Протиправність міжнародного договору. Застереження до міжнародних договорів.

Класифікація договорів за учасниками, цілями, об'єктом, формою, видами тощо. Типи договорів. Універсальні, регіональні та локальні (партикулярні) договори. Багатосторонні, групові та двосторонні угоди.

Форма міжнародного договору та її юридичне значення. Структура договору, найменування, преамбула, основна частина (матеріальні положення) заключні положення, підписи, додатки. Депозитарій міжнародного договору.

Укладення договору. Етапи укладення міжнародного договору. Дія міжнародного договору. Набрання чинності. Термін дії. Пролонгація. Порядок здійснення договорів. Внутрішньодержавний і міжнародний інституційні механізми реалізації договорів. Дія договору в просторі.

Тема 9. Право зовнішніх зносин

Дипломатичне право — поняття і загальна характеристика. Органи загального політичного керівництва дипломатичними зносинами держави.

Міжнародно-правове регулювання організації та діяльності постійних дипломатичних представництв. Дипломатичні привілеї та імунітети. Дипломатичний протокол і церемоніал.

Право спеціальних місій. Поняття й історія розвитку інституту спеціальних місій.

Правові основи дипломатичної служби України.

Поняття і загальна характеристика консульського права. Принципи і норми, які регулюють консульську діяльність. Суб'єкти консульського права. Внутрішньодержавні органи управління консульськими зносинами. Порядок призначення і відкликання консулів. Консульський патент і екзекатура. Консульський округ. Консульський корпус. Функції консульських установ і засоби їх здійснення. Поняття і юридична природа консульських привілеїв та імунітетів.

Поняття і характерні особливості права представництва держав при міжнародних організаціях і на міжнародних конференціях. Право представництва при міжнародних організаціях і представництва держав.

Правові основи і діяльність України в міжнародних організаціях і на міжнародних конференціях. Інституційний механізм. функції, засоби, персонал і структура представництв України в міжнародних організаціях. Поняття і характерні особливості дипломатичного права міжнародних організацій. Особливості представництва міжнародної організації. Дипломатичний імунітет установ міжнародних організацій.

Тема 10. Право міжнародних організацій

Поняття і розвиток права міжнародних організацій. Зародження і становлення інституту міжнародних організацій в міжнародних відносинах. Правова природа адміністративних союзів XIX ст. Ліга Націй. Сучасна система міжнародних організацій, їх типи і види. Класифікація міжнародних організацій.

Право міжнародних організацій як галузь сучасного міжнародного права. Суб'єкти і об'єкти права міжнародних організацій. Джерела права міжнародних організацій.

Юридична природа міжнародних організацій. Міжнародні організації і державний суверенітет. Міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій. Правова основа створення і функціонування міжнародних організацій. Проблема кодифікації права міжнародних організацій.

Організація Об'єднаних Націй. Історія створення і правова природа ООН. Статут ООН. Членство в ООН. Система органів ООН. Генеральна Асамблея. Рада Безпеки. Економічна і Соціальна Рада. Рада з опіки. Міжнародний Суд. Секретаріат ООН. Питання перегляду Статуту ООН.

Спеціалізовані та інші установи системи ООН. Загальна характеристика спеціалізованих установ ООН.

Загальна характеристика, структура та функції регіональних міжнародних

Тема 11. Міжнародне економічне право

Поняття, предмет та система міжнародного економічного права. Джерела міжнародного економічного права. Принципи міжнародного економічного права. Суб'єкти міжнародного економічного права. Основні галузі міжнародного економічного права (міжнародне торговельне право, міжнародне фінансове право, міжнародне інвестиційне право).

Тема 12. Міжнародне гуманітарне право

Поняття міжнародного гуманітарного права. Характерні риси міжнародного гуманітарного права як галузі сучасного загального міжнародного права. Суб'єкти і об'єкт міжнародного гуманітарного права. Джерела міжнародного гуманітарного права.

Збройні конфлікти в сучасному світі та їх класифікація. Поняття агресії як найтяжчого міжнародного злочину. Історія вироблення визначення агресії. Зміст і види агресивних акцій.

Учасники збройних конфліктів за класифікацією Додаткових протоколів I та II 1977 р. до Женевських конвенцій 1949 р.

Комбатанти — поняття і коло осіб, яких воно охоплює. Права і обов'язки комбатантів. Умови розповсюдження статусу комбатантів на партизанів, добровольців, учасників національно-визвольних рухів тощо.

Некомбатанти: мирне населення і особи, зі складу деяких категорій збройних сил. Спеціальний правовий статус медичного та духовного персоналу збройних сил воюючих сторін. Поводження з найманцями, шпигунами, вивідачами.

Початок війни і його правові наслідки. Юридична кваліфікація факту оголошення війни чи неоголошення війни при вже розпочатих воєнних діях. Стан війни і доля дипломатичних і консульських відносин, договірних зв'язків. Питання про власність під час війни. Правовий статус іноземців під час війни. Інтернування.

Нейтральні держави і держави, що не воюють: права й обов'язки.

Закони і звичаї війни. Засоби і методи ведення суходільної, морської і повітряної воєн в умовах їх правомірності.

Недопустимість ведення воєнних дій проти мирного населення. Заборона чи обмеження певних видів звичайної зброї і абсолютна протиправність застосування зброї масового знищення.

Режим воєнної окупації — поняття і умови його здійснення. Захист цивільного населення під час війни, у тому числі в умовах воєнної окупації. Обов'язки окупаючої держави. Заборона депортації. Захист культурних цінностей під час війни. Режим військового полону.

Тема 13. Міжнародне кримінальне право

Генезис міжнародного кримінального права. Поняття міжнародного кримінального права. Джерела та принципи міжнародного кримінального права.

Поняття, види та форми відповідальності в міжнародному публічному праві. Відповідальність за правомірну діяльність.

Міжнародні злочини та індивідуальна кримінальна відповідальність за міжнародним правом. Злочин міжнародного характеру як явище міжнародного права.

Міжнародні кримінальні судові установи. Міжнародні кримінальні суди ad hoc.

Міжнародне співробітництво у формі видачі злочинців. Юридична допомога та екстрадиція.

Форми співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Роль міжнародних організацій у співробітництві з питань протидії злочинності.

Тема 14. Мирні засоби вирішення міжнародних спорів

Зміст, становлення, розвиток принципу мирного вирішення міжнародних спорів і його значення в сучасному світі.

Поняття "спір", "ситуація", "конфлікт" щодо міжнародного життя. Види міжнародних спорів. Поняття і види мирних засобів вирішення міжнародних спорів в історичному розвитку. Системи засобів мирного вирішення спорів між державами.

Безпосередні переговори - головний засіб вирішення міжнародних спорів. Класифікація дипломатичних переговорів. Консультації як особлива форма переговорів між державами.

Добрі послуги і посередництво. Спільне і відмінне між ними. Узгоджувальні комісії. Міжнародні угоди про примирювальну процедуру.

Міжнародні третейські суди (арбітражі). Історія розвитку і процедура діяльності третейських судів. Міжнародний судовий розгляд. Юрисдикція міжнародних судових установ: факультативна і обов'язкова.

Конвенція з примирення і арбітражу в рамках ОБСЄ. Ставлення та потреба України до міжнародних судових процедур.

Тема 15. Право міжнародної безпеки

Забезпечення миру не воєнними, а політичними засобами як вимога, продиктована реаліями ядерно-космічного віку.

Поняття і характерні особливості права міжнародної безпеки. Право міжнародної безпеки як галузь сучасного загального міжнародного права. Джерела права міжнародної безпеки. Основні та спеціальні принципи.

Універсальні та регіональні організації і угоди, їх роль у зміцненні системи міжнародної безпеки. Правові основи взаємодії між регіональними організаціями і ООН.

Засоби забезпечення міжнародної безпеки. Індивідуальна самооборона. Колективна самооборона. Система колективної безпеки відповідно до ст.51 Статуту ООН.

Значення постійного нейтралітету і політики неприсудання як засобів обмеження і зменшення небезпеки війни.

Роззброєння і обмеження зброї як матеріальна гарантія міжнародної безпеки у воєнній галузі.

Перелік питань до атестаційного екзамену з курсу «Теорія і практика сучасного міжнародного права»

1. Поняття, зміст та функції міжнародного права.
2. Система сучасного міжнародного права.
3. Природа юридично обов'язкової сили міжнародного права
4. Теорії співвідношення міжнародного права з національним правом.
5. Поняття та особливості основних принципів міжнародного права.

6. Поняття та види джерел міжнародного права. Наукова доктрина, як допоміжне¹² джерело міжнародного права.
7. Роль рішень міжнародних організацій у створення міжнародно-правових норм.
8. Кодифікація та прогресивний розвиток міжнародного права.
9. Поняття і види суб'єктів міжнародного права.
10. Міжнародна правосуб'єктність народів, які борються за самовизначення. Проблема правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб.
11. Поняття, форми та види визнання у міжнародному праві. Визнання урядів та інші види визнання.
12. Поняття правонаступництва та його підстави. правонаступництво стосовно міжнародних договорів.
13. правонаступництво стосовно державної власності, архівів та боргів.
14. Поняття і види території у міжнародному праві. Державна територія, її склад.
15. Способи набуття та зміни території у міжнародному праві.
16. Поняття, види та правовий режим державних кордонів.
17. Правовий режим міжнародних річок, проток та каналів.
18. Поняття населення у міжнародному праві.
19. Міжнародно-правові питання громадянства. Правовий статус біженців. Правовий статус внутрішньо-переміщених осіб.
20. Поняття та види міжнародних спорів.
21. Роль і значення безпосередніх переговорів.
22. Міжнародні третейська (арбітражна) процедура.
23. Роль міжнародних судових органів у вирішенні міжнародних спорів.
24. Поняття та кодифікація права міжнародних договорів.
25. Поняття та види міжнародних договорів.
26. Стадії укладення міжнародних договорів. Форма та структура міжнародного договору.
27. Дія міжнародних договорів у часі та просторі. Підстави недійсності міжнародних договорів.
28. Застереження до міжнародних договорів. Припинення та призупинення дії міжнародних договорів.
29. Поняття права зовнішніх зносин та система органів зовнішніх зносин держави.
30. Правовий статус та функції дипломатичних представництв.
31. Передумови та порядок призначення глави дипломатичного представництва. Структура та персонал дипломатичного представництва.
32. Дипломатичні привілеї та імунітети.
33. Джерела та принципи міжнародного економічного права. Суб'єкти міжнародного економічного права.
34. Основні галузі міжнародного економічного права
35. Кодифікація міжнародного морського права.
36. Правовий статус внутрішніх вод та територіального моря
37. Правовий статус прилеглої зони, виключної економічної зони та континентального шельфу. Міжнародно-правовий режим відкритого моря.
38. Правовий режим дна морів та океанів та його надр. Міжнародний інституційний механізм у галузі мореплавства та використання морських просторів.
39. Поняття та зміст міжнародно-правового захисту прав людини.
40. Джерела міжнародного права прав людини.

«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА»

Тема 1. Поняття та джерела сучасного міжнародного приватного права

Поняття, предмет і сфера регулювання міжнародного приватного права. Методи правового регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом. Система міжнародного приватного права. Поняття та види джерел міжнародного приватного права.

Тема 2. Колізійні норми. в сучасному міжнародному приватному праві: питання теорії та практики

Поняття і структура колізійної норми. Види колізійних норм. Основні формули прикріплення. Застосування колізійних норм. Проблема кваліфікації та методи її вирішення.

Встановлення змісту іноземного закону. Встановлення змісту іноземного права. Застереження про публічний порядок. Правові режими в міжнародному приватному праві. Взаємність і реторсія.

Тема 3. Суб'єкти міжнародного приватного права: теорія та практика регламентації правового статусу

Фізичні особи як суб'єкти міжнародного приватного права. Правове становище громадян України за кордоном.

Юридичні особи, як суб'єкти міжнародного приватного права. Класифікація юридичних осіб в міжнародному приватному праві.

Діяльність українських юридичних осіб за кордоном. Держави як суб'єкт міжнародного приватного права.

Тема 4. Право власності в міжнародному приватному праві: проблеми теорії та практики

Колізійні питання права власності. Застосування за кордоном питання про націоналізацію. Іноземні інвестиції в Україні і їх правовий режим. Право власності іноземців в Україні. Правове положення власності держави. Застосування за кордоном питання про націоналізацію. Іноземні інвестиції в Україні і їх правовий режим. Право власності іноземців в Україні.

Тема 5. Правочини та договори в міжнародному приватному праві

Поняття і особливості зовнішньоекономічних угод. Види зовнішньоекономічних угод. Колізійні питання зовнішньоекономічних угод. Основні положення Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, 1980 р. Звичай міжнародної торгівлі. Види зовнішньоекономічних угод. Класифікація видів. Колізійні питання зовнішньоекономічних угод.

Тема 6. Міжнародні перевезення пасажирів та вантажів в сучасному міжнародному приватному праві

Джерела правового регулювання міжнародного перевезення. Транспортні документи. Правове регулювання перевезень окремими видами транспорту. Міжнародні транспортні організації.

Регулювання міжнародної купівлі-продажу товарів. Віденська конвенція про

міжнародну купівлю-продаж товарів. Принципи комерційних договорів. Міжнародні правила INCOTERMS.¹⁴

Міжнародні транспортні організації. Міжнародні морські перевезення. Міжнародні повітряні перевезення. Міжнародні залізничні перевезення. Міжнародні автомобільні перевезення.

Тема 7. Деліктні зобов'язання в міжнародному приватному праві: теорія та практика

Правове регулювання інституту деліктних зобов'язань в міжнародному приватному праві. Колізійне регулювання деліктних зобов'язань з іноземним елементом. Деліктні зобов'язання з іноземним елементом у законодавстві України. Міжнародні договори в сфері деліктних зобов'язань.

Тема 8. Особливості регулювання трудових відносин в сучасному міжнародному приватному праві

Правове регулювання міжнародних трудових відносин. Колізійні принципи в сфері міжнародних трудових відносин. Праця громадян України за кордоном. Праця іноземців в Україні. Міжнародні договори з питань трудової діяльності та соціального захисту працівників.

Тема 9. Шлюбно-сімейні та спадкові відносини в міжнародному приватному праві: проблеми теорії та практики

Питання урегулювання сімейних відносин ускладнених іноземним елементом за законодавством України: шлюб: поняття, умови; особисті відносини між подружжям за національним правом майнові права та обов'язки подружжя за національним правом.

Міжнародно-правове регулювання питань сімейних відносин: колізійні питання оформлення шлюбу та регулювання шлюбно-сімейних відносин в міжнародному приватному праві.

Колізійне регулювання спадкових відносин міжнародного характеру. Міжнародні договори з питань іноземного спадкування. Спадкові права громадян України в іноземних державах та іноземних громадян в Україні.

Тема 10. Міжнародний цивільний процес та міжнародний комерційний арбітраж: сучасні проблеми

Поняття міжнародного цивільного процесу та його джерела. Міжнародна підсудність. Визнання та виконання іноземних судових рішень. Поняття і види міжнародного комерційного арбітражу. Виконання арбітражних рішень.

Перелік питань до атестаційного екзамену з курсу «Теорія та практика сучасного міжнародного приватного права»

1. Поняття та система міжнародного приватного права. Методи регулювання правових відносин у міжнародному приватному праві.
2. Джерела міжнародного приватного права та їх специфіка. Національне законодавство, судова та арбітражна практика як джерела міжнародного приватного права.
3. Сучасні тенденції міжнародного приватного права у питанні імунітету держав.

4. Співвідношення міжнародного приватного права та міжнародного публічного¹⁵ права.
5. Види уніфікованих норм та види уніфікації. Органи уніфікації міжнародно-правових норм.
6. Колізійний метод регулювання у міжнародному приватному праві.
7. Побудова колізійних норм та механізм їх дії. Типи та види колізійних прив'язок.
8. «Гнучкі» колізійні прив'язки, випадки їх застосування у міжнародному приватному праві. Застосування колізійних норм. Проблема встановлення змісту іноземного закону.
9. Тлумачення колізійних норм у процесі їх застосування. «Первинна» і «вторинна» кваліфікації колізійних норм, їх значення.
10. Застереження про публічний порядок у міжнародному приватному праві. Зворотне відсилання та відсилання до третього закону. Обхід закону в міжнародному приватному праві.
11. Правовий статус фізичної особи у міжнародному приватному праві. Правове положення громадянина України за кордоном. Правове положення іноземців в Україні.
12. Юридичний статус біженців та вимушених переселенців.
13. Положення юридичної особи у міжнародному приватному праві. Специфічні види юридичних осіб у міжнародному приватному праві.
14. Особистий закон та закон «національності» юридичної особи.
15. Поняття та призначення взаємності за міжнародним приватним правом. Матеріальна і формальна взаємність у міжнародному приватному праві.
16. Поняття режиму у міжнародному приватному праві та його види.
17. Загальні питання речового права та класифікація речей у міжнародному приватному праві.
18. Поняття та специфіка авторського права. Поняття авторського права. Немайнові та майнові права авторів. Авторські та суміжні права.
19. Колізійні питання права власності у міжнародному приватному праві. Захист авторських прав громадян України за кордоном.
20. Принципові відмінності у регулювання прав авторів за Всесвітньою конвенцією про авторське право порівняно з Бернською конвенцією.
21. Захист авторських прав іноземців за законодавством України.
22. Визначення та основні поняття права промислової власності. Принципові положення, на яких ґрунтується Паризька конвенція про охорону промислової власності.
23. Захист прав українських суб'єктів промислової власності за кордоном.
24. Загальне поняття зовнішньоекономічного договору. Зовнішньоторговельна угода (контракт).
25. Колізійні питання стосовно форми контракту. Колізійні питання, які стосуються змісту контрактів.
26. Уніфіковані норми, що стосуються міжнародних контрактів.
27. Міжнародні залізничні перевезення.
28. Специфічні питання залізничних перевезень в межах СНД та в інші іноземні країни.
29. Специфіка міжнародних автомобільних перевезень.
30. Міжнародні повітряні перевезення.

31. Міжнародні морські перевезення.
32. Договір франчайзингу у міжнародному приватному праві.
33. Міжнародний лізинг.
34. Агентська угода у міжнародному приватному праві.
35. Міжнародне регулювання питань, пов'язаних з деліктною відповідальністю.
36. Кредитні та розрахункові стосунки у міжнародному приватному праві.
37. Укладення та розірвання шлюбу за міжнародним приватним правом.
38. Правовідносини між батьками та дітьми за міжнародним приватним правом.
39. Колізійні питання спадкового права. Перехід спадкового майна до держави за міжнародним приватним правом.
40. Колізійні питання в галузі міжнародних трудових відносин.

«МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Тема 1. Міжнародна правозахисна діяльність: поняття, принципи та функції

Поняття та принципи правозахисної діяльності. Функції правозахисної діяльності. Міжнародно-правові засади правозахисної діяльності. Основні актори правозахисної діяльності (держави, міжнародні організації, правозахисники). Сучасні виклики: конфлікти, міграція, екологія, цифровізація.

Тема 2. Механізми ООН: договірні органи й спеціальні процедури

Комітети ООН з прав людини: структура, функції, юрисдикція. Конвенційні правозахисні механізми в системі ООН. Інституційні правозахисні механізми в системі ООН. Спеціальні доповідачі, робочі групи. Захист правозахисників в ООН. Традиційне міжнародне право: доктрина «невтручання». Сучасне міжнародне право і права людини.

Тема 3. Еволюція міжнародного правосуддя

Витоки міжнародного правосуддя: арбітраж та перші постійні судові органи (Гаазькі конференції миру, Постійна палата міжнародного правосуддя). Створення та діяльність Міжнародного суду ООН: юрисдикція, компетенція, значення його рішень. Формування системи міжнародних кримінальних трибуналів: Нюрнберзький і Токійський процеси, МТКЮ, МТКР. Сучасний етап: поява Міжнародного кримінального суду та спеціальних гібридних трибуналів (Сьєрра-Леоне, Камбоджа, Косово).

Тема 4. Міжнародне правосуддя щодо воєнних злочинів

Поняття та склад воєнних злочинів у міжнародному праві (Женевські конвенції, Додаткові протоколи). Історичний розвиток міжнародного кримінального правосуддя: від Нюрнберзького та Токійського трибуналів до створення Міжнародного кримінального суду (МКС). Юрисдикція та компетенція Міжнародного кримінального суду: воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид, злочин агресії. Співвідношення міжнародної та національної юрисдикції у справах про воєнні злочини (принцип комплементарності).

Тема 5. Теорія і практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

17

Особливості конституційного характеру європейської конвенції з прав людини. Конвенція як особливий міжнародний договір у сфері захисту прав людини. Значення практики ЄСПЛ та її вплив на національне право держав-членів. Загальна характеристика контрольного механізму Конвенції. Принципи європейського права в сфері захисту прав людини. Європейський Суд з прав людини: юрисдикція та компетенція. Тлумачення Конвенції ЄСПЛ. Національна процедура виконання рішень ЄСПЛ.

Тема 6. Міжнародно-правові стандарти захисту та договірні органи контролю

Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 р.) Комітет з ліквідації расової дискримінації. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.). Комітет з ліквідації дискримінації жінок. Конвенція проти катувань і інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поводження і покарання (1984 р.). Комітет проти катувань. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 р.) Комітет з ліквідації расової дискримінації. Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей (1990 р.). Комітет із захисту прав всіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей. Конвенція про права дитини (1989 р.). Комітет з прав дитини.

Тема 7. Захист прав людини в умовах збройних конфліктів

Співвідношення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права. Захист прав людини в умовах збройних конфліктів. Можливість обмеження прав і відступу від них під час війни і надзвичайних ситуацій. Одночасне застосування МГП і МППЛ і принцип *lex specialis*. Співвідношення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права. Можливість обмеження прав і відступу від них під час війни і надзвичайних ситуацій.

Тема 8. Міжнародні зобов'язання України у сфері захисту прав людини та міжнародні механізми контролю за їх виконанням

Загальна характеристика національного механізму реалізації загальноновизнаних прав людини. Співвідношення принципів захисту прав людини, суверенітету та невтручання у внутрішні справи. Проблема «гуманітарної інтервенції». Застосування національних механізмів захисту прав в умовах конфліктів. Судовий захист прав людини. Особливості національного механізму реалізації загальноновизнаних прав людини. Захист прав людини в умовах збройних конфліктів. Роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у забезпеченні належної реалізації прав і свобод.

Перелік питань до атестаційного екзамену з курсу «Міжнародно-правові засади правозахисної діяльності»

1. Поняття та принципи правозахисної діяльності. Функції правозахисної діяльності.
2. Міжнародно-правові засади правозахисної діяльності.
3. Основні актори правозахисної діяльності (держави, міжнародні організації, правозахисники).
4. Комітети ООН з прав людини: структура, функції, юрисдикція.
5. Конвенційні правозахисні механізми в системі ООН.

6. Інституційні правозахисні механізми в системі ООН.
7. Спеціальні доповідачі, робочі групи.
8. Захист правозахисників в ООН.
9. Співвідношення принципів захисту прав людини, суверенітету та невтручання у внутрішні справи. Проблема «гуманітарної інтервенції».
10. Міжнародна правосуб'єктність фізичної особи: доктринальні дискусії. Співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права щодо захисту прав людини.
11. Міжнародне право прав людини як галузь сучасного міжнародного права.
12. Витоки міжнародного правосуддя: арбітраж та перші постійні судові органи (Гаазькі конференції миру, Постійна палата міжнародного правосуддя).
13. Створення та діяльність Міжнародного суду ООН: юрисдикція, компетенція, значення його рішень.
14. Формування системи міжнародних кримінальних трибуналів: Нюрнберзький і Токійський процеси, МТКЮ, МТКР.
15. Сучасний етап: поява Міжнародного кримінального суду та спеціальних гібридних трибуналів (Сьєрра-Леоне, Камбоджа, Косово).
16. Історичне значення Нюрнберзького та Токійського трибуналів у становленні принципів міжнародного кримінального права.
17. Роль Міжнародного суду ООН у вирішенні міждержавних спорів (прикладів справ).
18. Порівняльний аналіз юрисдикції та процедур МТКЮ та МТКР. Діяльність гібридних трибуналів: інновації та виклики (Сьєрра-Леоне, Камбоджа, Косово).
19. Вплив створення МКС на розвиток міжнародного правосуддя.
20. Проблеми ефективності та політизації сучасних міжнародних судових інституцій.
21. Поняття та склад воєнних злочинів у міжнародному праві (Женевські конвенції, Додаткові протоколи).
22. Історичний розвиток міжнародного кримінального правосуддя: від Нюрнберзького та Токійського трибуналів до створення Міжнародного кримінального суду (МКС).
23. Юрисдикція та компетенція Міжнародного кримінального суду: воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид, злочин агресії.
24. Співвідношення міжнародної та національної юрисдикції у справах про воєнні злочини (принцип комплементарності).
25. Особливості конституційного характеру європейської конвенції з прав людини.
26. Європейська конвенція з прав людини як особливий міжнародний договір у сфері захисту прав людини.
27. Значення практики ЄСПЛ та її вплив на національне право держав-членів.
28. Загальна характеристика контрольного механізму Конвенції.
29. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 р.) Комітет з ліквідації расової дискримінації.
30. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) Комітет з ліквідації дискримінації жінок.
31. Конвенція проти катувань і інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поводження і покарання (1984 р.) Комітет проти катувань.
32. Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей (1990 р.) Комітет із захисту прав всіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей.

33. Конвенція про права дитини (1989 р.). Комітет з прав дитини.
34. Співвідношення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права. Захист прав людини в умовах збройних конфліктів.
35. Можливість обмеження прав і відступу від них під час війни і надзвичайних ситуацій.
36. Одночасне застосування МГП і МППЛ і принцип *lex specialis*.
37. Особливості національного механізму реалізації загальновизнаних прав людини.
38. Співвідношення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права.
39. Захист прав людини в умовах збройних конфліктів.
40. Роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у забезпеченні належної реалізації прав і свобод.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

При вирішенні питання про рівень підготовленості здобувачів вищої освіти до атестаційного екзамену комісія повинна оцінити:

- знання основного фактичного матеріалу в об'ємі програми курсу;
- вміння чітко і грамотно обґрунтувати застосування окремих положень міжнародних договорів;
- вміння самостійно, послідовно, чітко і впевнено викласти свої думки.

Екзаменаційний білет атестаційного екзамену складається з 4 теоретичних питань та 10 тестових завдань.

Кожне теоретичне питання оцінюється за 20 бальною шкалою:

Критерії оцінювання	К-ть балів
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який дав відповідь у повному обсязі. При цьому використовував актуальну наукову термінологію, належним чином обґрунтовував свої думки та зробив узагальнені підсумки.	20
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який в основному розкрив зміст теоретичних питань. Проте, при висвітленні деяких питань не вистачало достатньої аргументації, допускалися при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.	10
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який дав фрагментарні відповіді на теоретичні питання (без аргументації й обґрунтування, підсумків), у відповідях присутні неточності та помилки або відповідь дана лише на окремі питання.	5
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який дав неправильну відповідь на всі теоретичні питання, допустив істотні помилки, оперував неактуальною застарілою інформацією або відповіді на питання відсутні взагалі.	0

10 тестових завдань (кількість балів $10 \cdot 2 = 20$).

Атестаційний екзамен оцінюється за стобальною шкалою, яка переводиться в національну шкалу:

Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за бальною шкалою	Оцінка за національною шкалою	Еквівалент оцінки за п'ятибальною шкалою
A	90-100	відмінно	5
B	80-89	дуже добре	4
C	70-79	добре	
D	60-69	задовільно	

E	50-59	достатньо	3
FX	35-49	незадовільно	2

А 90-100 балів «відмінно» 5 – якщо здобувач вищої освіти показав різнобічні, систематичні і глибокі знання навчально-програмового матеріалу, вичерпно, послідовно, грамотно і логічно правильно його подає, тісно пов'язує теорію з практикою, вільно виконує задачі, завдання, правильно відстоює прийняті рішення, виявляє вміння самостійно узагальнювати і викладати матеріал, не допускаючи помилок. Як правило, оцінка «відмінно» виставляється студентам, які засвоїли взаємозв'язок основних понять дисциплін, усвідомили їх значення для освітньо-фахової підготовки, проявили творчі здібності у розумінні, поданні і використанні навчального матеріалу.

В, С 70-89 балів «добре» 4 – якщо здобувач вищої освіти показав різнобічні, систематичні і глибокі знання навчального матеріалу, вичерпно, послідовно, грамотно і логічно правильно його подає, тісно пов'язує теорію з практикою, вільно виконує задачі, завдання, правильно відстоює прийняті рішення, виявляє вміння самостійно узагальнювати і викладати матеріал, допускаючи незначні помилки, повне знання навчально-програмового матеріалу, успішно виконує передбачені програмою завдання, засвоїв основну літературу, яку рекомендовано програмою. Як правило, оцінка «добре» виставляється здобувачам вищої освіти, які показали системний характер знань з дисциплін та здібності до їх самостійного поповнення й поновлення в процесі подальшої навчальної роботи і професійної діяльності, володіють необхідними вміннями та навичками під час виконання практичних завдань.

Д, Е 50-69 бали «задовільно» 3 – якщо здобувач вищої освіти показав знання основного навчального матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання і практичної роботи, справляється з виконанням завдань передбачених програмою, допущено погрішності у відповіді, відчуються труднощі під час виконання практичних завдань, але студент володіє необхідними знаннями для їх усунення під керівництвом викладача.

FX 0-49 балів «незадовільно» 2 – якщо здобувач вищої освіти виявив прогалини в знаннях основного навчально-програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, а також відчував значні труднощі в процесі виконання практичної частини екзаменаційного білету.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна література:

1. Буткевич О. В. Історія міжнародного права: підручник. К.: Видавництво Ліра-К, 2019. 416 с.
2. Войцеховський А. В. Міжнародне право : підручник: МВС України / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 544 с.
3. Гутник В. Міжнародний кримінальний суд : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 194 с.
4. Манукян В. І. Європейський суд з прав людини: Теорія, принципи, практика. Київ : Норма права. 2023. 596 с.
5. Міжнародне публічне право: основи теорії : навчально-методичний посібник / Х. Н. Бехруз, С. С. Андрейченко, М. В. Грушко та ін. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 254 с.
6. Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Бу-роменський, М. М. Гнатовський та ін.] ; за ред. В. В. Мицика. – 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2020. Т. 2 : Основні галузі. 2020. 624 с
7. Міжнародне приватне право. Навчальний посібник / Юрій Корнєєв С. Вишновецька / Центр навчальної літератури. 2020. 164с.
8. Міжнародне приватне право: навч. посібник: І. І. Килимник, А. М. Бровдій; Харків. нац.ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 111 с.
9. Міжнародне приватне право: Навч. посіб. / Бичкова С. С., Іванов Ю. Ф., Чурпіта Г. В. та ін.; За ред. Ю. Ф. Іванова. К.: Алерта, 2018. 390 с.
10. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : компендіум / [О. В. Сердюк, Ю. В. Цокін, І. В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. О. В. Сердюка, І. В. Яковюка. 2-ге вид., допов. Харків : Право, 2019. 404 с.
11. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини : навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О. 2018. 168 с.
12. Інкотермс: Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 р.) (укр.) // URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/988_007
13. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422.
14. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 р. (Паризький Акт від 24 липня 1971 р., змінений 2 жовтня 1979 р.) // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
15. Міжнародна Конвенція про відповідальність операторів ядерних суден 1962 р. // URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_241
16. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закону України від 16.04.1991 № 959-XII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
17. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/1906-15>
18. Dornis T. W. Trademark and Unfair Competition Conflicts: Historical-Comparative, Doctrinal, and Economic Perspectives. Cambridge: Cambridge University

19. Communication from the Commission Europe 2020 “A strategy for smart, sustainable and inclusive growth” / COM (2010) 2020 final, 3 March 2010 [Електронний ресурс] URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/%20LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>.

Допоміжна література:

20. Сироїд Т. Л., Гавриленко О. А., Фоміна Л. О. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Харків: Право, 2019. 494 с.
21. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: навч. посіб. [О. В. Сердюк, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків: Право, 2018. 374 с.
22. Страсбурзьке право. Європейський суд з прав людини. Право, практика, коментар / В'ячеслав Манукян ; перек. О. М. Уліщенко. – Харків : Право, 2019. – 560 с.

Інформаційні ресурси Інтернет:

23. Офіційний веб-ресурс Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/>.
24. Офіційний веб-ресурс Міжнародного суду ООН. URL: <http://www.icj-cij.org>.
25. Офіційний веб-ресурс Організації Об'єднаних Націй. URL: <http://www.un.org>.
26. Офіційний веб-ресурс Ради Європи. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/home>.
27. Офіційний веб-ресурс Європейського суду з прав людини. URL: <https://echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>.
28. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.
29. Міжнародна морська організація. URL: <http://www.imo.org/en/Pages/Default.aspx>.
30. Міжнародна організація праці. URL: <https://www.un.org/en/>.
31. Організація Північноатлантичного договору. URL: <https://www.nato.int/>.
32. Офіційний сайт ООН. URL: <https://www.un.org/en/>.
33. Офіс Ради Європи в Україні. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv>.
34. Сайт представництва ООН в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk>.
35. Суд ЄС. URL: <https://curia.europa.eu/>.
36. Законодавство ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciu>.
37. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>.
38. Консолідовані версії Лісабонського договору (українською мовою). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/40/f450346n12.pdf>.
39. Медіа-портал Європейського Союзу. URL: <http://www.euractiv.com>.
40. Офіційна сторінка Європейського Союзу. URL: <http://europa.eu>.
41. Сторінка Європейського Омбудсмана. URL: <http://www.ombudsman.europa.eu/start.faces>.
42. Сторінка Європейського парламенту. URL: <http://www.europarl.europa.eu>.
43. Сторінка Європейської Комісії. URL: <http://ec.europa.eu>.
44. Сторінка Рада Європейського Союзу. URL: <http://www.consilium.europa.eu>.
45. Сторінка Суду Європейського Союзу. URL: <http://www.curia.europa.eu>.